Toplum Bilimleri Dergisi – Journal of Social Sciences

ISSN: 1306-7877 e-ISSN: 2147-5644

Aralık / December 2019, 27 : 648-675

**Seçmeli Hz. Muhammed'in Hayatı Dersine İlişkin Öğretmen Görüşleri Üzerine Bir
Araştırma**

A Study Based on Teacher Opinions Regarding the Elective Education Course on Prophet
Muhammad's Life

Tülay YÜCEL

Milli Eğitim Bakanlığı /Öğretmen

Ministry of Education / Teacher

İzmir, Turkey

tulayyucel11@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-4197-2469>

Makale Bilgisi / Article Information

<http://dx.doi.org/10.29228/tbd.2007.39724>

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 13 Kasım / November 2019

Kabul Tarihi / Accepted: 31 Aralık / December 2019

Yayın Tarihi / Published: 31 Aralık / December 2019

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December 2019

Cilt / Volume: 27

Sayfa / Pages: 648-675

Copyright © Published by Toplum Bilimleri Dergisi – Journal of Social Sciences.

All rights reserved. www.toplumbilimleri.com

Seçmeli Hz. Muhammed'in Hayatı Dersine İlişkin Öğretmen Görüşleri Üzerine Bir Araştırma

Öz: Bu makalenin amacı 2012 yılından itibaren din ahlak ve değerler alanı seçmeli derslerinden biri olarak örgün eğitim kurumlarında okutulmaya başlanan Hz. Muhammed'in Hayatı dersinin, ders öğretmenleri tarafından nasıl değerlendirildiğini anlamak ve dersin işlerliğinin artırılmasına yönelik öneriler geliştirmektir. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden yararlanılmıştır. Bu kapsamda İzmir İli merkez ilçelerinde görev yapan ve Hz. Muhammed'in Hayatı dersine giren 15 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) öğretmenin yarı yapılandırılmış mülakat sorularına verdikleri cevaplar veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Veriler, 2016-2017 öğretim yılı şubat ayında araştırmacı tarafından toplanmıştır. Sorular iki bölümden oluşturulmuştur. Birinci bölümdeki sorular öğretmenlerin kişisel ve mesleki yönlerini tanımaya, ikinci bölümdeki sorular ise program geliştirmenin unsurları bakımından öğretmen görüşlerini incelemeye yönelik yapılandırılmıştır. Bu doğrultuda öğretmenlerin programın hedef ve içeriği, öğrenme-öğretme durumları, kullanılan ölçme ve değerlendirme türleri ile ilgili görüşlerine ulaşmak amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin Hz. Muhammed'in Hayatı dersinin müfredat programlarında yer almasını olumlu karşıladıkları anlaşılmıştır. Bununla birlikte öğretmenlerin, Hz. Muhammed'in Hayatı dersi öğretim programının içeriğini öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte bulmadıkları, eğitim-öğretim sürecinde programın tematik olmasından kaynaklanan sıkıntılar yaşadıkları, öğretim materyaline ulaşma ve materyal geliştirme hususlarında desteğe ihtiyaç duydukları, ölçme-değerlendirme tekniklerini sağlıklı bir şekilde uygulayamadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Ahlak ve Değerler Alanı Dersleri, Din Eğitimi, Seçmeli Dersler, Hz. Muhammed'in Hayatı Dersi, Öğretim Programı.

A Study Based On Teacher Opinions Regarding The Elective Education Course On Prophet Muhammad's Life

Abstract: The purpose of this article is to understand how the course on Prophet Muhammad's Life, which started to be taught in formal education institutions as an elective course in the field of Religion, Morals and Values in 2012, is considered by the teachers of the course and to develop recommendations to increase the functionality of the course. Qualitative research designs were utilized in the study. In this context, the responses of 15 Religious Culture and Morality Studies (DKAB) teachers who taught the course on Prophet Muhammad's Life in the central districts of the province of İzmir in Turkey to semi-structured questionnaire questions were utilized as a source of data. The data were collected by the researcher in February of the academic year of 2016-2017. The questions in the first part were structured towards knowing about the personal and professional characteristics of the teachers, while the second part was structured in a way to examine teacher views on the elements of curriculum development. In this case, it was aimed to reach the teachers' views on the target and content of the curriculum, learning-teaching situations and the types of measurement that are used. As a result of the study, it was understood that the teachers viewed the presence of the course on Prophet Muhammad's Life in the curriculum as a positive issue. In addition to this, the teachers did not find the curricular content of the course on Prophet Muhammad's Life to have the quality to meet the interests and needs of the students, they experienced problems in the education-instruction process caused by the thematic nature of the curriculum, they required support in terms of accessing instruction materials or developing materials, and they could not implement the techniques of measurement-assessment in a healthy way.

Keywords: Religion, Morals and Values Courses, Religious Education, Elective Courses, Course On Prophet Muhammad's Life, Curriculum.

GİRİŞ

Eğitim kurumları, çağın gerekliliklerini, bireyin ve toplumun beklentilerini karşılayabilmek adına sistemlerinde gerekli düzenlemeleri yapma yoluna gidebilmektedirler. Türkiye'de bu temayülün en son örneği, eğitim sisteminde zorunlu

derslerin yanı sıra, demokratik anlayışa uygun olarak, seçmeli derslere yer verilmesi olmuştur. Böylelikle öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre bireysel farkındalıklarının artırılması ve bu yöndeki ihtiyaçlarının karşılanmasına zemin oluşturulmak hedeflenmiştir.

2012 yılında uygulamaya konulan din ahlak ve değerler alanı seçmeli dersleri ile Türkiye'de din eğitimi alanında Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana varlığı, zorunluluğu, içeriği, hedefleri gibi pek çok unsurun tartışıldığı DKAB ile ilgili birçok meseleye çözüm getirilmeye çalışılmıştır.

Çözümüne yönelik atılan bu adım ile ilgili olarak çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Din ahlak ve değerler alanındaki tüm derslerin öğretim programını genel olarak inceleyen,¹ uygulamaya ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşlerini değerlendiren² ve yalnızca Hz. Muhammed'in hayatı dersi ile ilgili olarak öğrenci, öğretmen ve uzman görüşlerini inceleyen³ araştırmalar söz konusu çalışmalar arasında öne çıkanlardandır.

Seçmeli derslerin özgürce tercih edilebilmesi, hedef ve kazanımların, içeriğin öğrenci ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda belirlenmesi, etkili ve verimli eğitim-öğretim ortamlarının oluşturulması, sağlıklı ve işlevsel ölçme-değerlendirme ilke ve yöntemlerinin uygulanabilmesi bu hedefe ulaşılabilmesi açısından önem arz etmektedir.

Yapılan çalışmalar kapsamında din ahlak ve değerler alanı seçmeli derslerinden biri olan Hz. Muhammed'in hayatı dersini öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirmenin, dersin geliştirilmesine sağlayacağı katkı düşünülmektedir. Buradan hareketle araştırma, ortaöğretimde Hz. Muhammed'in hayatı dersine giren 15 DKAB dersi öğretmeni ile gerçekleştirilen mülakatlara dayanmaktadır. Mülakatlarda kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formları, öğretmenlerin derse ilişkin görüşlerini program

¹ Kaymakcan, Recep ve Ark., *Seçmeli Din Eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu*, İstanbul: DEM Yayınları, 2013; Bahçekapılı, Mehmet, *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri*, İstanbul: İlke Yayınları, 2013.

² Meydan, Hasan, "Din, Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinin Öğrenci Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 40 (2013), 219-250; Meydan, Hasan, "Din Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinde Karşılaşılan Problemler (Öğretmen Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma)", *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 3 (2015), 673-694.

³ Katipoğlu, İshak, *Liselerde (9. ve 10. Sınıf) Seçmeli Olarak Okutulan Hz. Muhammed'in Hayatı Dersinin Öğrenci ve Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi (Samsun Örneği)*, (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015); Kotan, İlhami. *Ortaöğretimde Bazı Seçmeli Dini Derslere İlişkin Öğrenci Öğretmen ve Yönetici Görüşlerinin İncelenmesi*, (Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015); Akgül, Şükriye, *Hz. Muhammed'in Hayatı Öğretim Programının Amaçlarının ve İçeriğinin Alan Uzmanı Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi*, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016).

geliştirmenin unsurları bakımından değerlendirecek şekilde oluşturulmuştur. Bu bakımdan çalışmada söz konusu ders, program geliştirme bağlamında ele alınmıştır.

1. CUMHURİYET DÖNEMİ'NDEN GÜNÜMÜZE HZ. MUHAMMED'İN HAYATI DERSİ

Cumhuriyet Dönemi'nde 1924'te hazırlanan ilk lise öğretim programında Hz. Muhammed'in hayatıyla ilgili müstakil bir ders bulunmayıp, bu durum 1967 programına kadar devam etmiştir.⁴ 1967'de müfredat programına eklenen "isteğe bağlı din dersi" öğretim programında yalnızca lise 2. sınıfta Hz. Muhammed'in hayatına dair belli konu başlıklarına yer verilmiştir. 1976 programında da durum değişmemiş yalnızca konu çeşitliliğinin artırılması ile yetinilmiştir. 1982 yılında din kültürü ve ahlak bilgisi dersi adıyla zorunlu hale gelen dersin öğretim programında Hz. Muhammed'in hayatı ile ilgili konular farklı sınıf düzeylerine yayılan bir gelişme göstermiştir.⁵ 2005 yılında yapılandırılan programda ise ilk kez her sınıf düzeyinde bir öğrenme alanının Hz. Muhammed konusuna ayrılmış olması o tarihe kadar meydana gelen en önemli gelişme olmuştur. Bunun yanı sıra diğer ünitelerin konu alanlarında da Hz. Muhammed'in hayatı ile ilgili konu başlıklarına yer verilmiştir.⁶ 2010 Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı, Hz. Muhammed öğrenme alanına farklı sınıf düzeylerinde toplam 21 saatlik ders süresi ayırarak Cumhuriyet döneminde konuya yer veren en kapsamlı program olmuştur.⁷

Din eğitimi alanında Cumhuriyet döneminde yaşanan son gelişme; isteğe bağlı Hz. Muhammed'in hayatı dersinin hem ortaokullarda hem de liselerde müstakil bir ders olarak yer alması olmuştur. Din ahlak ve değerler alanı dersleri kapsamında 12 Yıllık Zorunlu Eğitim Yasası ile 11/04/2012 tarihinde yasalaşarak aynı yıl okutulmaya başlanmıştır.⁸ Dersin temellendirilmesi, din öğretimi bir bütün olarak değerlendirildiğinde bu bütünün bir parçası olarak, Allah'ın insanlığa rehberliği ve peygamberin örnekliği gerçeğinden hareketle insanlığın ve toplumun bu rehberlik ve modele olan ihtiyacına dayandırılmıştır.

Program geliştirme çalışmalarını sürdüren MEB, 2017 yılında Hz. Muhammed'in hayatı ve temel dini bilgiler derslerinin programlarını revize etmiş, Hz. Muhammed'in hayatı dersinin adını Peygamberimizin Hayatı olarak değiştirmiştir. Bu kapsamda tematik

⁴ Yücel, Hasan Ali, *Türkiye'de Ortaöğretim*, (İstanbul: Devlet Basımevi, 1938), 131.

⁵ Resmi Gazete, *İlköğretim ve Eğitim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 6287*, 2012.

⁶ MEB, Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programının Ünite ve Konuları, Ankara: *Tebliğler Dergisi* 2571 (2005), 147-157.

⁷ MEB, *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı*, Ankara: Devlet Kitapları, 2010, 15.

⁸ Resmi Gazete, *İlköğretim ve Eğitim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 6287*, 2012.

program yapısı ile hazırlanan ders 5. sınıfta başlayarak ve haftada iki saat olmak üzere lise son sınıfa kadar devam etmektedir.

2. AMAÇ VE ÖNEM

Bu makalenin amacı ortaöğretim Hz. Muhammed'in hayatı dersi öğretim programının derse giren öğretmenler tarafından nasıl değerlendirildiğini belirleyerek dersin programının yeterlilik ve verimliliğinin geliştirilmesine yönelik çözüm önerileri sunmaktır. Bu amaçla araştırma sonucunda aşağıdaki soruların cevaplanması beklenmektedir.

- a) Hz. Muhammed'in hayatı dersinin geneline yönelik öğretmen görüşleri ne yöndedir?
- b) Hz. Muhammed'in hayatı dersinin hedefleri ile ilgili öğretmenlerin görüşleri nelerdir?
- c) Hz. Muhammed'in hayatı dersinin içeriği ile ilgili öğretmenlerin tespitleri nelerdir?
- d) Hz. Muhammed'in hayatı dersi öğrenme-öğretme süreci ile ilgili öğretmen görüşleri nelerdir?
- e) Hz. Muhammed'in hayatı dersinde ölçme-değerlendirme durumları ile ilgili öğretmenlerin görüş ve tespitleri nelerdir?

Öğretim programlarının eğitim uygulamalarındaki verimliliğini belirlemek için farklı bakış açısı ve yöntemlerle devamlı olarak araştırılması ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Değerlendirme, öğretim programlarının iyileştirilmesi için alandan toplanan verilerin işlenmesi ve sonuçlar çıkarılmasıdır.⁹ Çalışma, Hz. Muhammed'in hayatı dersi öğretim programının daha iyi hale getirilmesi için yapılan çalışmalara dersin uygulayıcısı olan öğretmen görüşlerine dayalı veri sunması bakımından önem taşımaktadır.

3. YÖNTEM

Çalışma betimsel modelde yapılandırılmış, verilerin toplanması ve analizinde nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmalar, "gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma"

⁹ Demirel, Özcan, *Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya*, (Ankara: PegemA Yayıncılık, 2013), 183.

olarak tanımlanmıştır.¹⁰ Nitel araştırma yöntemleri, sosyal olguların durağan olmayışı ve zamana göre değişkenliğini dikkate alarak bu olguların göreliliğini ve hareketliliğini bir an için de olsa yakalamaya ve anlamaya çalışır. Bu yöntemler, araştırılan konuyu, ilgili bireylerin bakış açılarından görebilmeye ve bu bakış açılarını oluşturan süreçleri ortaya koymaya imkan sağlamaktadır.¹¹

4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada veri toplama aracı olarak açık uçlu sorulara dayanan yarı yapılandırılmış görüşme formu geliştirilmiştir. Formda öğretmenlere 9 soru yöneltilmiştir:

- a. Hz. Muhammed'in hayatı dersinin öğretim programlarında yer almasını bireysel ve toplumsal ihtiyaç açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?
- b. Öğrenci ve aileleri Hz. Muhammed'in hayatı dersini seçmeye yönelten faktörler nelerdir?
- c. Diğer seçmeli din dersleri arasında Hz. Muhammed'in hayatı dersinin yeri ve önemi nedir?
- d. Hz. Muhammed'in hayatı dersi hedeflerinin öğrenci ilgi ve ihtiyacını karşılama düzeyi nedir?
- e. Hz. Muhammed'in hayatı dersinin içeriğini yeterli buluyor musunuz?
- f. Hz. Muhammed'in hayatı dersinin içeriği programın yapısı ile uyumlu mudur?
- g. Ders kitapları programın yapısı ve içeriğine uygun niteliklere sahip midir?
- h. Hz. Muhammed'in hayatı dersi öğrenme-öğretme süreci nasıl tasarlanmaktadır?
- ı. Hz. Muhammed'in hayatı dersinde ölçme-değerlendirme sürecine ilişkin uygulama ve değerlendirmeler ne yöndedir?

Öğretmenlerle yapılan yarı yapılandırılmış anket görüşmeleri, belirlenen okullardaki eğitim yöneticilerinin bilgisi dahilinde ve Hz. Muhammed'in Hayatı dersine giren Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmenlerine araştırma hakkında ayrıntılı bilgi verildikten sonra ders saatleri dışında, öğretmenlerin boş derslerine veya öğle tatiline denk gelecek şekilde ayarlanarak, araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin süresi 25

¹⁰ Yıldırım, Ali & Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018), 41.

¹¹ Yıldırım & Şimşek. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 41.

dakika ile 55 dakika arasında değişmiştir. Toplam 546 dakikalık görüşme kayıt altına alınıp çözümlenmiştir.

5. ÇALIŞMA GRUBU VE ÖZELLİKLERİ

Çalışma grubunun belirlenmesinde nitel araştırmada örneklem belirleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde çalışma alanı açısından en üst düzeyde veri elde etmek ve veri kaynaklarına en kolay şekilde ulaşmak esastır (Yıldırım, Şimşek, 2018: 123-124. Çalışma grubunda yer alan 15 öğretmen kolay ulaşılabilir imkânına sahip bulunan öğretmenlerdir. Araştırmacının öğretmenlik mesleğinden dolayı evren ve örneklem hakkında ön bilgiye sahip olması da örneklem belirlemede etkili olmuştur. Öğretmenlerin 4 (Ö1-Ö4 arası)'ü Balçova, 1 (Ö5)'i Buca, 2 (Ö6-Ö7)'si Gazimir, 3 (Ö8-Ö10 arası)'ü Karabağlar, 2 (Ö11-12)'si Karşıyaka, 2 (Ö13-Ö14)'si Konak, 1 (Ö15)'i Narlıdere ilçelerinde çalışmaktadır. Çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin özellikleri ile verilerin analizinde öğretmenleri temsil edecek olan kodlar Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Çalışma Grubunda Yer Alan Öğretmenler ve Özellikleri										
Öğretmen Kodu	Cinsiyet	Kıdem			Mezuniyet		Öğrenim Durumu			Yaş
		1-10	11-20	21-30	İlahiyat Fakültesi	DKAB	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora	
1	Ö									7
2	Ö									9
3	Ö									6
4	Ö									7
5	Ö									2
6	Ö									5
7	Ö									7
8	Ö									1
9	Ö									0
10	Ö									4
11	Ö									9
12	Ö									8
13	Ö									8

14	Ö									0
15	Ö									4

6. VERİ ANALİZİ

Araştırmada elde edilen verilerin yorumlanmasında betimsel analiz yöntemi benimsenmiştir. Betimsel analizde ulaşılan veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenir. Betimsel analizde, görüşülen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla görüşme yapılan bireylerin sözlerine sık sık yer verilir (Yıldırım, Şimşek, 2018: 239).¹² Bu bağlamda araştırmada elde edilen veriler öğretim programının amaç, içerik, öğrenme-öğretme durumları ve ölçme-değerlendirme unsurlarına göre sınıflandırılmıştır. Her bir program ögesinin altında sınıflandırılan veriler program unsurlarının birbirleriyle olan ilişkileri de göz önünde bulundurularak yorumlanmıştır.

7. BULGULAR VE YORUMU

Araştırma kapsamında öğretmenlerin dersi ve öğretim programı ile ilgili görüşlerini program geliştirmenin ana unsurları doğrultusunda belirtmelerini hedefledik. Bu nedenle program geliştirmenin dört ana unsuru olan hedef, içerik, öğrenme-öğretme durumları ve ölçme-değerlendirme açısından öğretmenlerin görüş ve önerilerini almaya yönelik sorduğumuz soruları ve aldığımız cevapları, bu unsurlara göre sınıflandırıp değerlendirdik. Ulaşılan bulgular şu şekildedir:

7.1. İhtiyaç ve Beklenti Durumu

İhtiyaç ve beklenti bağlamında dersin durumunu tespit etmek amacı ile öğretmenlere “Hz. Muhammed’in hayatı dersinin öğretim programlarında yer almasını bireysel ve toplumsal ihtiyaç açısından nasıl değerlendiriyorsunuz? şeklinde sorduğumuz soru ve aldığımız cevaplar aşağıdaki gibidir:

Öğretmenler (Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö9, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15) Kur’an-ı Kerim ve Temel Dini Bilgiler dersi de dâhil olmak üzere seçmeli din derslerini din eğitimi alanında bireysel ve toplumsal olarak hissedilen iki husustaki eksikliği doldurması açısından önemli bulduklarını

¹² Yıldırım, & Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 239.

ifade etmişlerdir. Bu hususlardan birincisi; Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Hz. Muhammed ünitesine ayrılan sürenin son derece sınırlı olmasıdır. Öğrencilerin Hz. Muhammed'in hayatı ile ilgili teferuatlı bilgiye ihtiyaç duymasına rağmen din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Hz. Muhammed'in hayatı ünitesine ayrılan sürede onların bu ihtiyaç ve beklentilerini karşılamak mümkün olamamaktadır. Öğretmenler bu hususta hemfikirdirler. Bir öğretmen (Ö8) durumu şöyle özetlemiştir: *"9. 10. ve 11. sınıfta Hz. Muhammed'in hayatı ünitesi var ama bu tabii ki yeterli değil. Örneğin 9. sınıfta Hz. Muhammed'in hayatı kronolojik bir şekilde anlatılıyor. Ancak ayrılan süre yaklaşık 4 hafta. Bu kadar kısa bir sürede bunun anlatılması imkânsız. Madem bu dersi yapacağız bir şeyler anlatmak gerekiyor."*

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Hz. Muhammed'e ayrılan ünitelerin O'nun yeterli düzeyde tanınması ve anlaşılmasını sağlayacak nitelikte olmadığını belirten bir öğretmen (Ö10) bu hususta *"Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Hz. Muhammed ünitesine ayrılan 1-2 haftada peygamberimizin hangi özelliğini anlatabilirsiniz?"* sorusunu sormaktadır. Bu görüşe katılan bir başka öğretmen de (Ö15) öğrencilerin bir yıl, hatta seçmeleri durumunda 4 yıl boyunca Hz. Muhammed'in hayatı hakkında sağlıklı bir bakış açısına ulaşabileceklerine inandığını dile getirmiştir.

Ayrıca din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin süresi, kendi müfredat programının tamamlanması açısından dahi yetersiz bulunmaktadır. Bu hususta öğretmenler ve öğrencilerin dile getirmiş olduğu sorunlar ayrı bir araştırmanın konusu olabilir ancak konumuzla ilgisi bakımından bir öğretmenin (Ö13) dile getirdiği ifadeler durum hakkında fikir verecek niteliktedir: *"Öğrencilerin ders bittiğinde 'Yaa hocam ne çabuk bitti, keşke bir saat daha olsa' şeklindeki serzenişlerini neredeyse her hafta duyuyorum"*. Bir diğer öğretmenin (Ö1) ifadesi ise oldukça dikkat çekicidir: *"Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi konuları bazı sınıflarda, 10. sınıflarda olduğu gibi, çok yoğun, zaman da kısıtlı olunca belli üniteleri yetiştirebilmek amacıyla başka ünitelerden fedakârlık yapmamız gerekiyordu. Bizim bu fedakârlığı zaman zaman ne yazık ki Hz. Muhammed'e ayrılan ünitelerden de yaptığımız oluyordu açıkçası!"*

Öğretmenler (Ö1, Ö9, Ö10, Ö15), Hz. Muhammed'in hayatı dersi sayesinde din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde bir ünite içerisinde kısa bir şekilde, yüzeysel olarak geçirilen Hz. Muhammed'in hayatının farklı yönlerinin layıkıyla ele alındığı yeni bir sürecin başladığını ve bu durumdan duydukları memnuniyeti sıklıkla dile getirmişlerdir. Onlar için artık bu yeni süreçte Hz. Peygamber'in hayatı ile ilgili olarak arkadaşlık ilişkileri, sosyal hayatı, ailevi ilişkileri gibi pek çok konuyu farklı boyutları ile ele alma imkânı doğmuştur.

Öğretmenlerin (Ö4, Ö5, Ö9, Ö13, Ö14, Ö15) dile getirmiş olduğu ikinci önemli sorun ise, din eğitimi bir bütün olarak ele alındığında bu bütünün önemli bir parçası olan sünnetin

eksikliği sorunudur. Diğer bir ifade ile Kur'an-Sünnet bütünlüğüne olan ihtiyaçtır. Bu görüşü dile getiren öğretmenlere göre sünnetin öğretime konu edilmesi din eğitiminin önemli bir parçası olarak görülmelidir. Üstelik bu parça olmazsa olmazdır, bu parça olmadan din eğitimi eksik kalmaktadır. Sünneti bilmeden, peygamberi bilmeden din öğretimi olamaz. Kur'an ve sünnet dinin iki ana kaynağı ve dayanağıdır. Öğretmenlere göre, Hz. Muhammed'in hayatını bilmemek dini ayakta tutan bu iki dayanaktan birinin olmaması demektir.

Kur'an-sünnet bütünlüğünün korunmasının din eğitimi ve öğretimi açısından önemine dikkat çeken öğretmenlerden birinin (Ö5) değerlendirmeleri şu şekildedir: *"Bu ders sünnet eğitime bir katkıdır. Bizim Kur'an'dan sonraki en temel kaynağımız sünnettir ve sünnetsiz bir din anlayışını, "Kur'an İslam'ı" falan gibi söylemleri bir ilahiyatçı olarak ben kabul etmiyorum. Çünkü sünnet Kur'an'ın pratiğe geçirilmiş, hayat bulmuş halidir. Yoksa Kur'an kuru bir teorik bilgiden ibaret kalır. Yaşanabilirlik çok önemli."*

Benzer düşüncelere sahip bir diğer öğretmen (Ö9) konuyla ilgili düşüncelerini şu ifadelerle dile getirmiştir: *"Peygamber dinin uygulayıcısıdır. Yani kitabın müşahhas haline peygamber diyoruz. Cisimleşmiş bir kitap peygamberimiz. Hani 'Kur'an'ı insan haline getirsen Hz. Peygamber olur en iyi haliyle, Hz. Peygamberi bir kitap haline getirsen Kur'an-ı Kerim olur' derler ya işte öyle. İkisi birlikte olursa insanlar dini doğru kaynaklardan öğrenmiş olurlar."*

Öğrencilerin din ve hayatın bir bütün olduğunu anlamalarının ancak yaşanabilir bir din anlayışı ile mümkün olacağını belirten öğretmenler, Hz. Muhammed'in hayatı dersinin bu açıdan çok önemli bir boşluğu doldurduğunu dile getirmişlerdir. Öğretmenler, öğrencilerin dini kuralların hayatlarına yansıyan yönünü merak ettiklerini, sahip oldukları inancın pratikteki işlerliğini bilmek istediklerini belirtmişlerdir. Onlara göre, öğrenciler günlük hayatlarında dinin etkilerini hissetmiyorlar. Din ile ilgili veya din hakkında bir bilgileri olmadığı için çoğu zaman yaptıkları davranışların da ne anlama geldiğini bilmiyorlar. Bir öğretmenin (Ö9) verdiği örnek durumu izah edecek niteliktedir: *"Mesela öğrenciler soruyor: 'Hocam kız-erkek el ele tutuşmak günah mı'? Bazıları da "öyle bir şey yok neden günah olacak ki?" diyor. Neden? Çünkü dini hükümler onun hayatında bir anlam ifade etmiyor. Dinin hayatı etkilemesi lazım bunun için de kitap ve sünnet olması lazım. Peygamberimizin hayatı da bunun için güzel bir örnek."*

Kur'an'ın yaşanabilir, hayata dönük yönünü keşfetmek için peygamberin hayatını bilmenin şart olduğunu vurgulayan öğretmenlerden birinin (Ö5) yorumları dikkat çekicidir: *"Bu ülkede 'LGBT'lere özgürlük' diye bir eylem yapıldı. Bizim bilmeyen öğrencilerimiz o günlerde LGBT'nin amblemini sosyal medya hesabında profil resmi yaptı. Günü iyi tahlil etmek lazım. Şimdi iffeti bugüne nasıl taşıyacaksın. Bir erdem olarak peygamberin hayatındaki iffeti alıp, o ilkeyi keşfedip*

çağımızın bu tür problemlerine nasıl cevap vereceksin. İşte bu dersi bu yüzden çok önemsiyorum." Öğretmenler Hz. Muhammed'in hayatı dersinin, hissedilen bu eksiklikleri gidermeye katkı sağladığına inanmaktadırlar.

Bazı öğretmenler (Ö1, Ö6, Ö9, Ö10, Ö11, Ö13), Hz. Muhammed'in hayatı dersinin sağladığı en önemli katkılardan birinin öğrencilerin içinde bulundukları gelişim dönemi gereği rol model, örnek alınacak kişi ihtiyaçlarını karşılaması olduğunu belirtmişlerdir. Din eğitiminde öğrencilere örnek gösterme konusunda boşluk olduğunu belirten öğretmenler dersin bu boşluğu gidermeye büyük oranda katkı sağladığı görüşündedirler. Kur'an'da Hz. Muhammed'in İslam ahlakını öğreten çok güzel bir örnek (usve-i hasene) olarak gösterildiğini hatırlatan öğretmenler bu anlamda bu dersin çok önemli bir ihtiyacı karşıladığını düşünmektedirler. Hatta öğretmenlerden bazıları (Ö7, Ö3, Ö4, Ö13) sadece Hz. Muhammed'in hayatının değil sahabelerin de hayatlarının öğretilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu görüşü dile getiren öğretmenler özellikle halifelerin ön plana çıkarıldığı sahabe hayatlarını anlatan bir dersin veya bir ünitenin de gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Sahabelerin hayatları da en az Hz. Muhammed'in kişiliği kadar öğrencilerin ilgisini çekmekte ve peygamberin sahabe ile diyalogu bu açıdan çok önemli bir imkân sağlamaktadır. Ayrıca sahabelerle olan iletişimi üzerinden anlatılan peygamberin insani yönünün daha fazla ön plana çıkacağını dile getirmişlerdir.

Yukarıda belirtilen hususlardan başka öğretmenlerden ikisi (Ö3, Ö4) Hz. Muhammed'in hayatı dersinin, gençlerin içinde yaşadıkları toplumun değerlerini öğrenmesine ve toplumsal uyumuna katkı sağladığına vurgu yapmışlardır. Onlara göre, İslam dinini yaşayan bir ülke olarak, bu toplumda en güzel örnek ve önder olarak kabul edilen Hz. Muhammed'in hayatının öğrenilmesi elzemdir.

Öğretmenlerden bazıları (Ö8, Ö12, Ö15), bir öğrencinin okul öncesi eğitim ve yüksek eğitimle birlikte yaklaşık 17-18 yıllık bir eğitimden geçerken hayatının ilerleyen yıllarında belki de bir daha hiç hatırlamayacağı ve kullanmayacağı pek çok bilgiyle donatılmasına rağmen Hz. Muhammed'in hayatına dair bir şey öğrenmeden eğitim hayatını tamamlamış olmasını bireysel ve toplumsal açıdan çok büyük bir eksiklik olarak gördüklerini dile getirmişlerdir.

Ailelerin bu dersin seçiminde göstermiş oldukları yakın ilgi ve alakayı toplumun din eğitimi taleplerinin bir göstergesi olarak kabul edilmesi gerektiğini belirten bazı öğretmenler (Ö8, Ö9, Ö11, Ö7) ailelerin dersin seçiminde aktif rol aldıklarını belirtmişlerdir. Bu duruma işaret eden bir öğretmen (Ö8) "*Arif Nihat Asya'nın da dediği gibi 'Mevlidine hayran kulaklarımız, şimdi birçok şeyi ezberledi dudaklarımız'* diyerek toplumun zaten buna hazır olduğunu ve toplum için bunun bir ihtiyaç olduğunu belirtmiştir.

İhtiyaç ve beklenti çerçevesinde öğrenci ve velilerin Hz. Muhammed'in hayatı dersini seçmelerini etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla öğretmenlere yöneltilen bir diğer soru *"Öğrenci ve aileleri Hz. Muhammed'in hayatı dersini seçmeye yönelten faktörler nelerdir"* şeklinde olmuştur. Bu kapsamda aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Öğretmenlerin çoğunluğuna göre (Ö1, Ö2, Ö4, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö13, Ö14, Ö15) öğrenci ve ailelerin bu dersi seçme nedenleri arasında en başta "Peygamberi tanıma isteği" ikinci olarak "Dini konulara duyulan açlık" gelmektedir. Bir öğretmen (Ö4) bu konudaki düşüncelerini şöyle dile getirmiştir: *"Öğrenci olsun veli olsun Hz. Muhammed'in hayatını öğrenmek istiyor, bunu bir eksiklik, ihtiyaç olarak görüyor ve bu yüzden seçmek istiyorlar."*

Ayrıca öğretmenlere göre (Ö1, Ö5, Ö9, Ö13, Ö14, Ö15), gençler kendilerine örnek alabilecekleri kişiler arıyorlar. Spor, sanat veya siyaset camiasından ya da herhangi bir grup veya cemaatten bir kişiyi rol model alma arzusu içinde oluyorlar. Bu konuda kendilerinde bir boşluk görüyorlar. Bazı öğrenciler de bu boşluğu Hz. Muhammed ile doldurma yoluna gidiyorlar.

Bilinçli ailelerin bu konuda daha çok istekli olduğunu ve çocuklarını bu yönde teşvik ettiğini belirten öğretmenler de (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö8, Ö9, Ö12, Ö15) bulunmaktadır. 'Dinine bağlı', 'mütedeyyin', Hz. Peygamberin hayatının en iyi şekilde bilinmesini, anlaşılmasını isteyen ailelerin çocuklarının bu dersi seçmesini istediklerini belirtmişlerdir. Bir öğretmenin ifadeleri konuyu özetler mahiyettedir: *"Aileler çocuğunun peygamberini tanımasını istiyor, çocuğuna 'seç' diyor, çocuk da seçiyor."*

Öğretmenlerin çoğunluğu (Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö12, Ö13, Ö14) derse giren öğretmenin sevilip sevilmemesinin de dersin seçilmesinde önemli bir faktör olduğuna vurgu yapmışlardır. Öğrencilerin *"Gelecek sene de siz gelecekseniz bu dersi seçelim"* *"hocam seneye de siz mi geleceksiniz"* *"Diğer din dersi öğretmeni gelecekse seçmeyiz"* gibi ifadelerle bu durumu dile getirdiklerini belirtmişlerdir. Bir öğretmen (Ö10) durumun şu şekilde özetleneceğini belirtmiştir: *"Öğrenci öğretmeni severse seçiyor. 'Bu öğretmen iyi diyor, iyi iletişim kuruyor, derslerimiz sıkıcı geçmiyor, rahatlıyoruz' diyor seçiyor dersi."*

Dersi sınıfın büyük bir çoğunluğu seçtiği için seçmek zorunda kalanların da olduğu belirtilmiştir (Ö2, Ö5): *"Bizde şöyle bir sistem var öğrenci her dersi seçiyor ama seçtiği her dersi alamıyor. Sınıfta çoğunluk hangi dersi seçtiyse o ders açılıyor. Seçtiği dersi sınıfı ile almak zorunda."*

Öğretmenlerden bazıları (Ö2, Ö6, Ö10) idarenin öğrenciye sormadan dersi seçtiğini ifade etmişlerdir. Bu tür durumlarda istemeyen öğrencilerin *'dersi kâbusa çevirdiklerini'* ve yıl boyunca her derste dersin akışını bozacak davranışlarda bulunduklarını dile getirmişlerdir.

Bazı öğretmenler (Ö1, Ö4, Ö5) öğrencilerden bir kısmının sınıf geçme sistemini düşünerek bu dersi seçtiklerini ifade etmişlerdir. Öğrenciler bu dersi diğer seçmeli dersleri geçmek daha zor olduğu için bu dersi seçmeyi tercih etmektedirler. Seçmeli fizik, seçmeli kimya gibi derslere nazaran seçmeli Hz. Muhammed'in hayatı dersini hem geçmek hem yüksek puan almak daha kolay. Öğrenciler dersleri seçerken bunları da hesaplayarak seçmektedirler.

Araştırma kapsamında öğretmen görüşlerine başvurduğumuz hususlardan biri de seçmeli din dersleri arasında Hz. Muhammed'in hayatı dersine atfettikleri önemdir. Bu bağlamda onlara yönelttiğimiz *"Diğer seçmeli din dersleri arasında Hz. Muhammed'in hayatı dersinin yeri ve önemi nedir?"* sorusu ve aldığımız cevaplar aşağıdaki şekildedir.

Katılımcı öğretmenlerin önemli bir kısmı (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö10, Ö11) seçmeli din dersleri arasında Hz. Muhammed'in hayatı dersinin en fazla ihtiyaç hissedilen ders olduğunu belirtmiştir. Hz. Muhammed'in hayatı dersinin diğer seçmeli din derslerinden daha önemli olduğunu ifade eden öğretmenlerden ikisi (Ö1, Ö2) öğrencilerin yaşları gereği kendilerine rol model olacak, örnek alınacak kişilerin eksikliğini hissettiklerini ve bu eksikliği gidermeye Hz. Muhammed'in hayatı dersinin çok büyük bir katkı sağladığını belirtmişlerdir. Öğrencilerin çoğunlukla kendilerine *"Yok öyle günahsız insan olabilir mi, yok biz nasıl böyle mükemmel olabiliriz?"* gibi itirazlarla geldiklerini ancak Hz. Muhammed'i tanıdıkça itirazlarına cevaplar bulmaya başladıklarını dile getirmişlerdir.

Hz. Muhammed'in hayatı dersini örnek olma bakımından önemli gören iki öğretmen (Ö3, Ö10), Kur'an'ın Hz. Peygamberi *"usve-i hasene"* olarak gösterdiğine vurgu yapmışlardır. Allah Kur'an'da en güzel örnek olarak onu göstermiştir. Müslümanlar her şeyi ondan öğrenmiştir. Böyle bir imkânın gençlerin eğitiminde kullanılması son derece önemlidir.

Hz. Muhammed'in hayatının gençlerin ilgisini çekmesi, hayatlarında karşılık bulması sebebi ile bu dersi daha çok önemsediklerini ifade eden öğretmenlerden (Ö10, Ö13) birinin (Ö10) ifadeleri dikkat çekicidir: *"Bir kere öğrencilere daha cazip geliyor peygamber efendimiz. Müthiş bir hayat serüveni, hikâyeler, mucizeler. Peygamberimizin hayatı hep öyle. Mesela ayı ikiye bölmesi, ölen bir kuşun cenaze namazını kaldırması öğrencilere inanılmaz geliyor."*

Hz. Muhammed'in hayatı dersini önemli gören öğretmenlerin (Ö4, Ö5) bir diğer gerekçesi de İslam dininin temel kaynağı Kur'an-ı Kerim'in Hz. Peygambere gelmiş olmasıdır. Kur'an'ı açıklayan da öğretene de yaşayan da odur. Eğer Kur'an tanıtılacak veya dini bilgiler öğretilcekse bunun yolu Hz. Muhammed'i tanıtmak ve O'nun hayatını öğretmekten geçecektir.

Seçmeli din dersleri arasında en önemli ders olarak Hz. Muhammed'in hayatı dersini gören öğretmenlerin belirttiği bir başka neden de Kur'an eğitiminin yaz kuran kursları veya ailede bilen kişiler ile desteklenmesidir. Yine bu yollarla temel dini bilgiler eğitimi de verilebilmektedir. Bunların hiçbirisi olmasa bile her öğrenci okulda din kültürü ve ahlak bilgisi dersi görmektedir. Fakat Hz. Muhammed'in hayatının okuldaki gibi sistematik planlı programlı olarak öğretildiği başka bir ortam bulunmamaktadır. Onlara göre peygamberin hayatı hep boşlukta, arada kalmaktadır.

Her üç dersin de önemli olduğunu birini diğerine tercih etmeyi veya sıraya koymayı doğru bulmadığını belirten öğretmenler de (Ö9, Ö12, Ö14, Ö15) olmuştur. Bu görüşteki öğretmenlere göre seçmeli din dersleri birbirini tamamlar özelliktedir. Bu derslerin her biri İslam dini hakkında ayrıntılı ve önemli bilgiler vermekte, her biri ayrı bir boşluğu doldurmaktadır. Bu nedenle derslerin üçü de bir bütünün önemli parçaları olarak görülmelidir.

Sonuç olarak öğretmenlerin çoğunluğu, 9 öğretmen, seçmeli dersler arasında en önemli ders olarak Hz. Muhammed'in hayatı dersini, 5 öğretmen Kur'an-ı Kerim dersini gördüğünü belirtirken yalnızca bir öğretmen Temel Dini Bilgiler dersinin seçmeli din dersleri arasında en önemli ders olduğunu ifade etmiştir.

7.2. Hedef

Eğitim programlarının tasarımı ve başarısını belirleyen en önemli unsur, programın hedeflerinin bireysel ve toplumsal ihtiyaç, gerçeklik ve beklentileri karşılayacak şekilde planlanmasıdır (Demirel, 2013: 106). Bu doğrultuda, çalışmamızda Hz. Muhammed'in hayatı dersi öğretim programının hedefleri ile ilgili katılımcılara yönelttiğimiz "Hz. Muhammed'in hayatı dersi hedeflerinin öğrenci ilgi ve ihtiyacını karşılama düzeyi nedir?" sorusuna verilen cevaplardan elde ettiğimiz bulgular aşağıdaki gibidir.

Öğretmenlerin çoğu (Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö8, Ö9, Ö11, Ö13, Ö14, Ö15), dersin öğrenme alanlarının ve bu doğrultuda belirlenen hedeflerin ihtiyaç ve beklentiyi tam olarak karşılamadığını özellikle de öğrenci gelişim seviyelerine uygun olmadığını belirtmişlerdir. Programda öğrencilerin ilgi alanına girmeyen, onların hayatları ile örtüşmeyen konuların mevcut olduğundan söz etmişlerdir. Örneğin bir öğretmenin (Ö5) görüşü şöyledir: "Denge ismi neye göre verilmiş. Fizik dersi mi bu? Bizim literatürümüzde "itidal" diye bir kavramımız var. Kullanılacaksa bu kavram kullanılmalıydı." Aynı öğretmen örneğin denge ünitesinde "ifrat-tefrit" kavramına dahi yer verilmeden olabildiğince sık ve yüzeysel bir şekilde öğrenme alanının tamamlandığını belirtmektedir. Başka bir öğretmen (Ö9) ise şunları dile getirmiştir: "Estetik konusu neden seçilmiş mesela? Bunlar öğrencilerin ve toplumun bu derste görmeyi

bekledikleri konular değil? Bir diğer öğretmen (Ö15) de "Konular daha seçici olmalı. Denge, sağlık, yönetim vb. bunlar gençlerin ilgisini çekmiyor yani" demiştir.

Öğretmenler (Ö5, Ö8, Ö9), bu dersi öğrenen öğrencinin aynı zamanda Kur'an'ı, Kur'an Tarihini ve Allah'ı da öğreneceğini iddia etmişlerdir. Zira gerek vahiy tecrübesi gerek olaylara aktif olarak müdahale eden Allah bizzat o sürecin içinde bulunmaktadır. Bu bakış açısı ile yazılmış öğretim programına ihtiyaç olduğunu ifade etmişlerdir.

Öğretmenler programın hedeflerini, öğrencilerin öğrendikleri bilgiyi hayatta uygulayabilmesi, bir diğer ifade ile bilginin pratikteki işlerliği açısından da değerlendirmişlerdir. Bir öğretmenin (Ö13) bu konudaki değerlendirmelerini örnek olarak verecek olursak: *"Bize göre çok etkili bir şey değil Hz. Muhammed'in hayatı dersinde özgürlük. Düşünce özgürlüğü, ifade özgürlüğü, ekonomik özgürlük, özgürlüğün sınırları falan. Çok yan konulara girilmiş. Diyelim ki 'Falan ayetler geldiğinde ne yapmış Hz. Muhammed?' Bu, öğrencilerin daha çok ilgisini çekecek bir durum."*

Benzer fikirlere sahip olan bir başka öğretmen (Ö8) ise *"Bakınız 10. sınıfta 6. ünite: Yöneticinin özellikleri, yönetim anlayışı, yöneticinin görev ve sorumlulukları, yöneticilerle ilişkiler. Tamam da bu çocuk mülkiye mi okuyor bunları öğrenecek? Bir mesaj veriyor olabilir ama direkt etkili bir mesaj daha güzel olabilirdi."* şeklinde görüş bildirmiştir.

Öğretmenler hedeflerin, Hz. Peygamberin hayatının tarihi bir bilgi aktarımına dönüştürülmeden günlük hayatla ilişkilendirilerek belirlenmesi gerektiğinin altını çizmişlerdir. Bizim peygamber anlayışımızı *"Orda bir peygamber var uzakta o peygamber bizim peygamberimizdir"* benzetmesi ile ifade etmişlerdir. Hedefler, peygamberin hayatındaki ilkelerin öğrencilerin gündelik hayatlarındaki problemlere çözümler üretecek şekilde belirlenmelidir. Bir öğretmen (Ö15) *"Kitap anlatıyor orada kalıyor. Peki! Ben ne yapacağım şimdi? O sorunun cevabı yok!"* sözleri ile konuya dikkat çekmiştir.

Programın tam *'hedefi vurmadığını'* düşünen öğretmenler derslerde öğrencilerin ihtiyacı olduğunu düşündükleri veya önemli gördükleri konuları işlediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenler kitapta kullanılan dilin söylemsel olduğunu, bu dilden sıyrılmak için olaylara tarihi gerçeklikler perspektifinden yaklaştıklarını, hikâyeleştirmeyi tercih ettiklerini ve olayları günümüzle ilişkilendirmek suretiyle öğrencilerin hayatlarında karşılık bulmasını sağlamaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

7.3. İçerik

Öğretim programlarında belirlenen hedeflere ulaşılabilmesi, derslerin içeriğinin bu hedeflere uygun olarak planlanması ile mümkündür. İçeriğin yetersizliği veya içerikle ilgili diğer problemler hedeflere ulaşmanın önündeki en önemli engellerdendir. Bu bakımdan

öğretmenlere Hz. Muhammed'in hayatı dersinin içeriği ile ilgili görüş ve önerilerini almak üzere *"Hz. Muhammed'in hayatı dersinin içeriğini yeterli buluyor musunuz?"* şeklinde sorduğumuz soruya verilen cevaplar aşağıdaki gibidir:

Öğretmenler mevcut içeriğin programın yapısına göre şekillendiğini düşünmektedirler. Bu sebeple içeriğe yönelik değerlendirmelerini çoğunlukla programın yapısı üzerinden yapmışlardır.

Programın yapısına ilişkin iki temel husus bulunmaktadır. Bunlardan birincisi tematik program yapısı, ikincisi ise kronolojik program yapısıdır. Öğretmenlerden ikisine göre (Ö1, Ö2), tematik program yapısı daha etkilidir. Çünkü öğrenciler, din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde kısmen de olsa tarihsel süreci öğrenmektedirler. Öğretmenlere göre tarihsel yapı tematik yapıya göre daha soyut kalmakta, tematik programla Hz. Muhammed'in hayatı somutlaşmaktadır. Aynı zamanda temalar üzerinden Hz. Muhammed'in hayatını anlatmak öğrenciler açısından daha etkileyicidir. Bir öğretmenin (Ö1) bu konudaki ifadeleri şöyledir: *"Mesela adaleti peygamberle anlatabilmek, bir toplumda peygamberle birlikte adaletin tesis edildiğini gösterebilmek güzel bir duygu, öğrenciler bundan etkileniyorlar."*

Tematik programı olumlu bulduğunu belirten diğer öğretmene (Ö2) göre ise, kronolojik yaklaşımda öğrenci Hz. Muhammed'in hayatına dair detaylara giremiyor. Ahlaki gelişimine katkı sağlayacak somut örneklerin eksikliğini hissediyor. Öğrenci, Hz. Muhammed'i sanki tarihte yaşamış bir kahraman gibi öğrenmekte fakat onun ahlakının kendi hayatına yansıyan yönlerini keşfedememektedir. Dolayısıyla peygamberin hayatıyla kendi hayatı arasında bir bağ kuramamaktadır. Ancak tematik program, bu bağın kurulmasına öğrencilerin Hz. Muhammed'in hayatın içinde bir insan olduğunu fark etmelerine imkân ve katkı sağlamaktadır.

Programın tematik olmasını olumlu değerlendiren öğretmenlere göre öğrenciler kronolojik anlatımda kalıplar ve tarihler halinde ezberledikleri *"tarihi kahramanın"* veya *"Allah'ın elçisinin"* insani yönünü keşfetmektedirler. Bu görüşteki öğretmenlere göre kronolojik anlatımda olaylar tarihi bir bilgi niteliğinde, olmuş bitmiş bugüne yansıyan bir şey kalmamış gibi anlatılmakta, peygamberin hayatının bugüne yansıyan mesajları kaybolmakta veya göz ardı edilmektedir.

Buna karşın bazı öğretmenler (Ö5, Ö9, Ö13) ise programın tematik yapısını eleştirmektedirler. Her şeyden önce programın 1. öğrenme alanında Hz. Muhammed'in hayatı kuru bir tarih bilgisi olarak anlatılıp bitirilmektedir. Ardından sanki 1. ünite boyunca anlatılan onun hayatı değilmiş gibi diğer öğrenme alanlarında tekrar Hz. Muhammed'in

hayatına dönüş yapılmakta, belirlenen konular çerçevesinde peygamberin hayatı yeniden anlatılmaktadır. İkinci problem de burada başlamaktadır. Hz. Muhammed'in şahsiyeti, kişiliği anlatılan konunun bir adım gerisinden gelmektedir. Program peygamber merkezli değil adeta konu merkezli yazılmıştır. Peygamber '*konu misafiri gibi*' öğrenme alanlarına gelip gitmektedir.

Konuyla ilgili bir öğretmenin (Ö5) değerlendirmeleri şu şekildedir: *"Tematik anlatımda Hz. Peygamber ikinci planda kalıyor, konuya odaklanılmış. Ara sıra 'Peygamberimiz de böyle yapardı' falan deniliyor. Tematik yaklaşımla hazırlanan bu içeriği o anlamda çok başarısız buluyorum."*

Öğretmenlerin (Ö5, Ö8, Ö9, Ö12, Ö14) tematik programa göre hazırlanan içeriğe yönelttikleri eleştirilerden bir diğeri de içeriğin öğrencilerin zihinlerinde karışıklıklara neden olmasıdır. Bu haliyle Hz. Muhammed'in hayatına dair bütüncül bir bakış açısı verememektedir. Öğrencilerin hangi olayın ne zaman gerçekleştiğine dair bilişsel öğrenmeleri "*zayıf*" kalmaktadır. Bu nedenle öğretmenler tarihi süreç içerisinde anlatılan olayların daha kalıcı olacağını iddia etmişlerdir. Örneğin bir öğretmen (Ö8) şu değerlendirmelerde bulunmuştur. *"Mesela peygamberin merhametini kopuk kopuk birbirinden bağımsız farklı olaylarla değil de tarihi akış içerisinde anlatmanın öğrencide daha kalıcı izler bırakacağına inanıyorum. Kronolojik anlatımda tarihi gerçeklikle temayı birleştirmiş olacaksın ve bu arada da öğrenci peygamberimizin hayatını öğrenmiş olacak."*

Bazı öğretmenlere göre (Ö4, Ö9, Ö10, Ö11), kronolojik yapı bizde yanlış anlaşılmakta, daha ziyade olayların olduğu tarihlere vurgu yapılmaktadır. Hâlbuki olayların tarihlerinden ziyade kendileri önemlidir. Nasıl ki Hz. Muhammed 23 yıllık süreci gün gün ay ay yıl yıl yaşadı ve o süreç o günkü toplumu şekillendirdiyse aynı sürecin bugünkü zihinleri de şekillendirecek şekilde anlatılması gerekmektedir.

Öğretmenlere yönelttiğimiz bir diğer soru ise *"Ders Kitapları programın yapısı ve içeriğine uygun niteliklere sahip midir?"* şeklindedir. Bulgular aşağıdaki gibidir:

Öğretmenlerin ders kitapları ile ilgili görüşleri oldukça olumsuzdur. Kitaplardaki konuların ders süresini doldurmadığı tüm öğretmenlerin ortak görüşüdür. Bunların dışında açıklamaların kısa (Ö1, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8, Ö10), örneklerin az olması (Ö2, Ö9, Ö11) gibi hususlar da bulunmaktadır. Kitaplarda görsel unsurların zayıf kaldığı, resim sayısı ve kalitesinin istenilen seviyede olmadığı, (Ö5, Ö7, Ö13, Ö14), kitabın dilinin kolay ve anlaşılır olmasının yanı sıra günümüz konuları ile bağ kurmada yetersiz kaldığı (Ö4, Ö12, Ö13, Ö15) öğretmenlerin dile getirdikleri eleştiriler arasında yer almaktadır.

7.4. Öğrenme-Öğretme Durumları

Program geliştirmenin bir diğer önemli unsuru öğrenme-öğretme sürecidir. Bu sürecin temel yapı taşlarından biri ise yöntemdir. Öğrenme-öğretme sürecinde etkili yöntemlerin kullanılması sürecin verimli olmasına katkı sağlayacaktır. Bu noktadan hareketle öğretmenlere yönelttiğimiz bir diğer soru Hz. Muhammed'in hayatı dersi öğrenme-öğretme sürecini nasıl tasarladıkları, hangi yöntem ve teknikleri ne sıklıkla kullandıkları olmuştur. *"Hz. Muhammed'in hayatı dersi öğrenme-öğretme süreci nasıl tasarlanmaktadır?"* sorusu ile ulaşılan bulgular aşağıdaki gibidir:

Öğrenme-öğretme sürecini tasarlayanın öğretim programı ile yakın ilişkisi düşünüldüğünde öğretmenlerin öğretim programına uyup uymadıkları önem arz etmektedir. Görüşülen öğretmenlerden yalnızca biri (9) programı takip ettiğini müfredatın dışına çıkmadığını belirtmiştir. Bu öğretmen *"Okutuyorum, durdurup açıklıyorum, tekrar okutuyorum, önemli yerlerin altını çizdiriyorum, deftere not aldırıyorum, müfredattan bir cümle bile kaçsın istemiyorum, hepsi çok önemli."* ifadelerini kullanmıştır.

Yukarıda belirtilen bir öğretmen dışında öğretmenlerin öğretim programını takip etmedikleri tespit edilmiştir. Bu duruma gerekçe olarak programın tematik yapısını, ders kitaplarının olmayışını, geç gelişini veya yetersiz oluşunu göstermişlerdir. Zira öğretmenlere göre tematik program Hz. Peygamber hakkında bütüncül bir bakış açısı vermekten uzaktır. Üstelik ders kitapları tematik programı destekleyecek nitelikte değildir. Örneğin, Hz. Muhammed'in estetik ile ilgili olarak hayatının çeşitli yıllarından parça parça örnekler vermek yerine -ki kitapta yeteri kadar örnek de bulunmamaktadır- Hicreti ele alıp birkaç hafta *'enine boyuna masaya yatırmayı'* daha yararlı bulduklarını dile getirmişlerdir.

Öğretmenlerin dersi işleme sürecinde ağırlıklı olarak geleneksel yöntem ve tekniklerden yararlandıkları görülmektedir. Anlatım ve soru-cevap yöntemleri en sık başvurulan yöntemlerdendir. Konu ile ilgili olarak öğretmenler *"anlatıyorum, dinliyorlar"*, *"dikkat isteyen bir konu ise hiç kimseyi konuşturmadan ben anlatırım"*, *"çoğunlukla ben anlatıyorum"* vb. ifadeler kullanmışlardır. Ağırlıklı olarak anlatım yöntemini tercih ettiğini belirten bir öğretmenin (Ö4) ifadeleri oldukça dikkat çekicidir: *"Ben illa biraz kendim konuşmak isteyen bir tavırm var, yok görsel mörsele illa ben konuşacağım. Ben biraz da hikâyeci biriyim, çocuklar hikâyeyi çok seviyorlar, aşırı dinliyorlar"*

Bununla birlikte Fatih Projesi kapsamında okullarda bulunan akıllı tahtaların görsel materyal kullanımını yaygınlaştırdığı görülmektedir. Görüşme yapılan öğretmenlerden hiçbiri imkânsızlık faktöründen söz etmemiştir. Öğrenme-öğretme sürecini tasarlarlarken akıllı tahtaları aktif olarak kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda *'illaki ben anlatacağım'*

şeklinde görüş bildiren öğretmenin (Ö4) dahi, *'akıllı tahtayı açıyoruz orayı burayı gösteriyoruz'* şeklindeki sözleri dikkat çekicidir.

Öğrenme-öğretme sürecini tasarlama noktasında öğretmenlerin eleştirilerine maruz kalan en önemli husus görsel materyallerin azlığı olmuştur. Bazı öğretmenler görsel materyal hazırlamanın profesyonellik gerektirdiğine, öğretmenlerin tek başına yapabileceği bir şey olmadığına dikkat çekmişlerdir. Görsel materyal hazırlamak özel bilgi, yetenek ve donanım gerektiren bir durumdur. Bu nedenle konu ile ilgili birimlerin oluşturacağı uzman ekiplerin hazırlıklar yapması gerektiğini belirtmişlerdir. İslam dünyasının bu hususta çok geri olduğuna, 23 yıllık bir hayatın öyküsüyle ilgili sadece bir sinema filmi olmasına karşılık sadece 3 yıllık tebliğ hayatı olan Hz. İsa ile ilgili binlerce görsel materyalin bulunduğu dikkat çeken öğretmenler (Ö5, Ö9, Ö14, Ö15) bizi de bu seviyeye ulaştıracak çalışmaların yapılması gerektiğine vurgu yapmışlardır. Bir öğretmene (15) göre, Hz. Muhammed'in hayatına ilişkin elimizdeki tek film olan Çağrı'nın günümüz teknolojisiyle bakıldığında neredeyse siyah beyaz film hükmünde, ziyadesiyle eski ses ve görüntü kalitesine sahiptir.

Öğretmenler EBA (Eğitim Bilişim Ağı)'daki paylaşımları da sınırlı ve amatör bulduklarını ifade etmişlerdir. Daha kaliteli ve profesyonel hazırlanmış datalara ihtiyaç olduğunu bu noktada devlet desteği gerektiğini belirten bir öğretmen (Ö9) şunları söylemiştir: *"Mesela cömertliği gösteren 3 dakikalık bir video 4 saatlik bir dersten daha etkili olabilir. Biz arada bir şey buluyoruz gösteriyoruz falan ancak bunların bir sistem dâhilinde yapılması lazım. Örneğin bir web sitesi oluşturulabilir, müfredata uygun olarak çekilen videolar, müzikler, röportajlar oraya atılabilir."*

Başka bir öğretmenin (Ö5) konu ile ilgili değerlendirmeleri ise konu ile ilgili pek çok öğretmenin yaşadığı durumu özetler niteliktedir: *"İyi bir görsel veri tabanınızın olması gerekiyor. Datayı seçmek, hazırlamak her üniteye göre sınıflandırmak mesai istiyor. Benim özel hayatımdaki sorumluluklarım böyle bir veri tabanı hazırlamama müsaade etmiyor."*

Benzer görüşlere sahip bir başka öğretmen ise (Ö14) *"En baştan beri diyorum bizim dijital materyalimiz yok. Milli eğitimin sunduğu 'Herkes materyalini kendi oluştursun EBA'ya yüklesin' mantığı doğru bir yöntem değil. Çünkü ben ne yazılımcıyım ne de tasarımcı. Yazılımcılar ve tasarımcıların ilahiyatçılarla ve din dersi hocalarıyla bir araya gelip bunları yapması lazım. İyi ve etkili bir öğretimden bahsedeceksek bunun olması lazım."* şeklinde görüş bildirmiştir. Görüldüğü kadarıyla öğretmenler sadece kitaba bağlı konu anlatımından farklı yolların arayışı içindedirler ve görsel malzeme ile desteklenmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Duydukları bu ihtiyaç sebebiyle konu ile ilgili çalışmalara hız verilmesini istemektedirler.

Öğretmenlerin geleneksel yöntemleri kullanmakla birlikte bir dersi tek bir yöntemle değil, farklı yöntem ve tekniklerle işledikleri görülmektedir. Aynı derste kavram haritasını, soru-cevap tekniğini, tartışma ve hatırlatma yöntem ve tekniklerini kullandıklarını belirten öğretmenler çoğunluktadır. Bir öğretmenin (Ö3) ifadeleri, öğrenme-öğretme ortamında birden fazla yöntem ve teknik kullanıldığına ilişkin örnek teşkil edecek niteliktedir: *“İlk etapta ben anlatıyorum sonra soruları varsa onları cevaplandırıyorum. Ya da onlar anlatıyorlar. Hatırlatma yöntemi de kullanıyoruz. Şu nasıl olmuştu bu nasıl olmuştu diye. Görsel olarak videolar, slaytlar da kullanıyorum.”*

7.5. Ölçme-Değerlendirme

Din ahlak ve değerler alanı seçmeli derslerinin uygulamaya konduğu ilk iki yıl bu dersler not ile değerlendirilmemiştir. Ancak 2014-2015 öğretim yılı itibari ile bu durum değiştirilmiş, seçmeli dersler not ile değerlendirilmeye başlanmıştır. *“Hz. Muhammed'in hayatı dersinde ölçme-değerlendirme sürecine ilişkin uygulama ve değerlendirmeleriniz ne yöndedir?”* şeklinde yönelttiğimiz soruya verilen cevaplar aşağıda ele alınmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin tamamı, öğrenci motivasyonu için notun olumlu bir pekiştireç olarak kullanılması, öğrencilerin not yönünden 'sıkıntıya, zora sokulmaması' gerektiğini belirtmişlerdir. Bir öğretmenin (Ö14) değerlendirmeleri konuyla ilgili aynı görüşü paylaşan diğer öğretmenlerin düşüncelerini özetler niteliktedir: *“Seçmeli bir ders ve gönüllülük esasına dayalı olarak öğrenci bu dersi seçmiş yani dışarda arkadaşlarının top oynadığı bir saatte bu dersi seçmişse o zaman o öğrenciyi not yönünden zora, sıkıntıya sokmamak gerekir diye düşünüyorum.”*

Not konusunda diğer seçmeli derslerin öğretmenlerinin öğrencilere 'bol not' verdiğini belirten öğretmenler (Ö5, Ö8, Ö10, Ö13, Ö14) notla öğrencinin kaçırılmasından sakınılması gerektiğine, tam tersine bu dersin seçilmesi için notun bir cazibe faktörüne dönüştürülebileceğine işaret etmişlerdir.

Benzer görüşlere sahip olan bir öğretmen (Ö9) diğer seçmeli derslerin ölçme-değerlendirme yöntemlerini din dersi öğretmenlerinin de kullanmalarını önermiştir: *“Bugün eğer resim öğretmeni, öğrencinin hiç ismini okumadan 100 veriyorsa müzik öğretmeni veya beden öğretmeni ki bu derslerde herkes aynı kabiliyette değil. Ya da seçmeli işletme, seçmeli ekonomi veya isimleri öyle şaşalı bazı seçmeli dersler var bakıyorum sınavları beş dakika sürmüyor. Ben daha kâğıtları dağıtmayı bitirmeden öğrenci kâğıdını teslim ediyor. Bunun tek bir anlamı olabilir; öğrenci o soruları daha önceden görmüş yoksa mümkün değil, okuması bile 5-6 dakika sürer.”*

Aynı görüşü bir başka açıdan gerekçelendiren bir öğretmen (Ö3) not konusunda öğretmenlerin göz önünde bulundurması gereken başka unsurlar da olduğuna değinmiştir:

"Hani imam-hatiplerde hafız olanların hakkı 100 idi. İlahiyatta da aynıydı. Benim mantığıma göre Kur'an-ı Kerim'i veya Hz. Muhammed'in Hayatı dersini seçen bir öğrencinin taban puanı 90'dır. Bu çocuk bunu seçmeye cesaret etmiş, sosyal baskı, mahalle baskısı her şeyi göze almış. 'Aa! Kur'an dersi de ne? Burası Kur'an kursu mu?' diyen öğretmenlerine rağmen seçebilmiş, öyleyse taban puanı hak etmiştir bana göre."

Seçmeli derslerin seçilmesinde notun önemli bir rekabet ortamı yarattığı söylenebilir. Özellikle diğer alanlardaki seçmeli dersler ile din ahlak ve değerler alanı seçmeli dersleri arasında notun öğrenciler için cazibe unsuruna dönüştürülmek istendiği ifade edilebilir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

2012-2013 eğitim-öğretim yılından itibaren din ahlak ve değerler alanı başlığı altında müfredat programlarında yer alan isteğe bağlı seçmeli Hz. Muhammed'in hayatı dersinin okutulmaya başlanması din eğitimi ve öğretiminin tarihi seyri açısından önemli bir gelişmedir. Bu önemli gelişme aynı zamanda din eğitimi alanında yapılan tartışmaların artık "Niçin din öğretimi?" sorusu ekseninden uzaklaşarak "Nasıl bir din öğretimi?" sorusu eksenine kaydığının bir göstergesi kabul edilmelidir. Bununla birlikte yeterli hazırlık yapılmadan ve gerekli altyapı tamamlanmadan uygulamaya geçilmiş olması eğitim-öğretimde yaşanan bazı güçlükleri de beraberinde getirmiştir. Bu güçlüklerin temelinde program geliştirme alanında görülen eksiklikler bulunmaktadır. Din eğitimi alanında yakalanan bu olumlu atmosferin sürdürülebilir olması ve başarıyı yakalayabilmesi için programın muhatabı ve uygulayıcıları olan öğretmenlerin fikir ve önerileri önem arz etmektedir. Bu nedenle öğretmen görüş ve önerilerine ulaşmak amacı ile dersin okutulmaya başlandığı ilk yıldan itibaren Din Öğretimi Genel Müdürlüğü ve din eğitimi araştırmacıları tarafından çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. Hz. Muhammed'in hayatı dersi öğretim programını programın temel unsurları bakımından öğretmen görüşleri çerçevesinde değerlendirmeyi amaçlayan araştırmamız bu yöndeki çabalardan biridir.

Gerek din ahlak ve değerler alanı seçmeli derslerinin tamamının öğretim programları gerekse sadece Hz. Muhammed'in hayatı dersinin öğretim programı üzerine yapılan araştırmalar ve bu araştırma Seçmeli Hz. Muhammed'in hayatı dersinin öğretim programında, program geliştirmenin temel unsurları bakımından eksiklikler olduğunu göstermektedir.

Araştırmada öğretmenler sadece Hz. Muhammed'in hayatı dersini değil, aynı zamanda din ahlak ve değerler alanı seçmeli derslerinin tamamını bireysel ve toplumsal

ihtiyaç ve taleplere cevap vermesi bakımından olumlu ve gerekli bir uygulama olarak değerlendirmişlerdir.

Öğretmenlerin, Hz. Muhammed'in hayatı dersini iki husustaki eksikliğe cevap vermesi açısından önemli buldukları tespit edilmiştir. Bunlardan birincisi; din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Hz. Muhammed'e ayrılan ünite ve sürenin yetersizliği nedeni ile öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarının karşılanamaması, ikincisi ise din eğitimi açısından Kur'an-Sünnet bütünlüğünün sağlanamaması. Dinin yaşanabilir özelliğinin Peygamberin hayatı üzerinden ortaya konulabileceğini ifade eden öğretmenler, öğrencilerin günlük hayatta dinin etkilerini görebilmeleri, dini kuralların yaşamlarına yansıyan yönünü, inançlarının (teorik bilgilerinin) pratikteki işlerliğini öğrenebilmeleri için bu dersin gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Diğer araştırmalarda da öğretmenler, seçmeli din derslerini "çok müspet bir gelişme", öğrencilerin dini ve ruhi gelişimlerine katkı sağlaması bakımından bir imkân olarak nitelendirmişlerdir.¹³

Bu hususta ayrıca, öğrencilerin Hz. Muhammed'in hayatı hakkında bütüncül bir bakış açısı oluşturmalarına, içinde yaşadıkları toplumu tanıma ve ona uyum sağlamalarına, ders öğretmeni ile öğrenci arasında iletişimi güçlendirmeye katkı sağlaması da öğretmenlerin derse ilişkin görüşleri arasında yer almıştır.

Araştırma sonucunda öğrenci ilgi ve isteğinin dersin seçimini etkileyen faktörlerin başında yer aldığı görülmüştür. Gündoğdu'nun araştırma sonucunda da benzer bulgulara ulaşılmıştır. Gündoğdu, seçmeli derslerin seçim kriterlerini etkileyen psikolojik faktör, akademik faktör ve çevresel faktörlerden öğrencilerin ilgi ve isteğini yansıtan psikolojik faktörün en etkili unsur olduğunu tespit etmiştir. Buna göre, "Dinimi en güzel şekilde yaşamak istiyorum" ve "İslam hakkında doğru bilgi elde etmek istiyorum" maddeleri en yüksek puanları alarak "oldukça etkili" kategorisinde yer almıştır.¹⁴

Söz konusu temel belirleyicilerden başka, bazı öğrencilerin sınıfta öğrencilerin çoğunluğu seçtiği için seçmek zorunda kaldıkları, okul idaresinin öğrenciye sormadan dersi seçtiği gibi nedenler de bulunmaktadır. Bulgular ERG (Eğitim Reformu Girişimi)'in bulguları ile benzerlik göstermektedir.¹⁵ Uysal'ın araştırma sonuçlarına göre, seçmeli derslerin seçilme sürecinde okullardaki rehberlik servisinden yeterli düzeyde yardım alınmadığı ortaya çıkmıştır. Araştırmada öğretmenlerin sadece %2.2'si öğrencilerin seçmeli dersleri seçerken

¹³ Bahçekapılı, *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri*, 196.

¹⁴ Gündoğdu, Yunus Bahri. "Seçmeli Din Derslerini Tercih Eden Öğrencilerin Tercihlerini Etkileyen Faktörler (Ordu Örneği)". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 15/2 (2015), 133.

¹⁵ Eğitim Reformu Girişimi (ERG). "Temel Eğitimin Kademelendirilmesi Sürecinin İzlenmesi Raporu 2014-2015", Erişim 09 Temmuz 2018. <https://www.egitimreformuizlemegirisimi.org>.

rehberlik servisinden yardım aldığını belirtmiştir. Yöneticilerin görüşlerinin de bu sonuç ile örtüştüğü görülmüştür.¹⁶

Öğretmenlerin, din ahlak ve değerler alanı seçmeli dersleri içerisinde en çok Hz. Muhammed'in hayatı dersini önemsedikleri tespit edilmiştir. Bu tespit alanda yapılan diğer araştırma sonuçlarından farklıdır. Bahçekapılı ve Gürer-Keskiner'in araştırmalarında öğretmenlere göre en önemli din ahlak ve değerler alanı dersi Kuran-ı Kerim'dir.¹⁷ Ulaşılan sonucun diğer araştırma sonuçlarından farklı oluşu, araştırmamızın sadece Hz. Muhammed'in hayatı dersini konu edinmiş olmasının katılımcı görüşlerini etkilemiş olabileceği ile açıklanabilir.

Öğretmenlerin içerikle ilgili sorulara verdikleri cevaplardan içeriğin programın tematik yapısı ile şekillenmesinden kaynaklanan problemler yaşadıkları anlaşılmaktadır. Çiftçi de araştırmasında benzer sonuçlar elde etmiştir.¹⁸ Öğretmenlerin kronolojik program yapısında ısrarcı olmalarının tematik program yapısının derse girmeden önce belli bir düzeyde hazırlık gerektirmesi ve öğretmenlerin bu hazırlıktan uzak olmaları ile ilişkili olduğu düşünülebilir. Araştırmalar, öğretmenlerin çoğunluğunun programın tematik yapısından habersiz olduklarını göstermektedir.¹⁹ Bu durum öğretmenlerin programı yeterli düzeyde incelemediklerinin veya program yapısına ilişkin bilgi düzeylerinin düşük olduğuna işaret ediyor olabilir.

Ayrıca öğretmenlerin programın tematik yapısı, ders kitaplarının yetersiz olması, kitaptaki dili söylemsel bulmaları vb. gerekçelerle öğretim programını takip etmek yerine öğrencilerin ihtiyacı olduğunu düşündükleri konuları kendilerinin seçmeleri gibi bulgular göz önünde bulundurulduğunda dersin içeriğinin öğrenci ilgi ve ihtiyaçları, bulundukları gelişim dönemi özellikleri ve güncel meselelere göre yeniden düzenlenmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

İçeriğin öğretmenin dikkati doğrultusunda yeterlik kazandığı gerçeğini unutmamak gerekir. Nitekim araştırmada ders süresini "bu kitaba göre fazla bile" şeklinde görüş bildiren öğretmen olduğu gibi, "yapmak istediğim çok şey var, kitapta bir cümleyi bile kaçırsınlar istemiyorum, hepsi çok önemli" şeklinde görüş belirten öğretmen de bulunmaktadır. Bu

¹⁶ Uysal, Birgül. *Ortaokul Seçmeli Dersler Uygulamasının Okul Yöneticisi Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*, (Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 60.

¹⁷ Bahçekapılı, *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri*, 198; Gürer & Keskiner, "Öğretmenlerin Görüşleri Doğrultusunda Din Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerine Dair Bir İnceleme", 231.

¹⁸ Çiftçi, Harun. *Ortaokul Din Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinin Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşleri İle Değerlendirilmesi*, (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 210.

¹⁹ Katipoğlu, İshak. *Liselerde (9. ve 10. Sınıf) Seçmeli Olarak Okutulan Hz. Muhammed'in Hayatı Dersinin Öğrenci ve Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi (Samsun Örneği)*, 71.

öğretmenler aynı kitap aynı içerikten söz etmektedirler. Öğretmenlerin ders kitaplarını ve öğretim programlarını takip etmeme tutumlarının, eğitim durumlarının neredeyse her adımın planlandığı ve ders kitaplarının bu planlamaların vazgeçilmez unsurlarından biri kabul edildiği günümüz yaklaşımlarından uzak olduğu söylenebilir.

Öğretmenler derste kullanılacak materyalin az olmasının kendilerini klasik ders işleme yöntemlerini kullanmaya ittiğini ifade etmişlerdir. EBA'da yüklü olan görsel materyallerin amatör ve sistemsiz olması sebebiyle gerekli etkiyi yaratmadığı gibi kimi zaman konunun öğrenci nezdindeki ciddiyet ve önemine de zarar verdiğini belirtmişlerdir. Görür'in araştırmasında da öğretmenler, seçmeli derslerin materyallerinin geliştirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.²⁰ Benzer sonuçlara ulaşan Gürer-Keskiner'in konuyla ilgili tespitleri ise dikkate değerdir. Buna göre, öğretmenlerin materyallerin azlığından şikâyet etmelerine rağmen mevcut materyallerden habersiz olmaları düşündürücüdür.²¹ Öğretmenlerin gerek kendilerini geliştirmesi açısından gerek din ahlak ve değerler alanı seçmeli derslerinin tamamına yönelik olarak öğretim programlarını tanımaları açısından kurumsal organizasyonlar ve hizmet içi eğitim faaliyetleri düzenlenebilir.

Öğretmenlerin çoğunluğunun notun olumlu bir pekiştireç olarak kullanılması, öğrencilerin not yönünden "sıkıntıya, zora sokulmaması" kanaatinde oldukları anlaşılmıştır. Ancak bu konudaki öğretmen görüşleri ölçme değerlendirme ilkeleri ile uyuşmayabilir.

ÖNERİLER

Elde ettiğimiz veriler ve ulaşılan sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- Seçmeli Hz. Muhammed'in Hayatı dersinin, program geliştirmenin tüm unsurları açısından tekrar ele alınması ve düzenlenmesi gerektiği söylenebilir.
- Seçmeli derslerin seçiminde rehberlik servisinden etkin bir şekilde yararlanılması sürecin daha sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesine katkı sağlayabilir.
- Hz. Muhammed'in Hayatı dersinin içeriği, güncel konular dikkate alınarak öğrenci ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda tekrar düzenlenmeli ve öğrenilen konular ile öğrencilerin hayatlarının azami derecede örtüşmesini sağlayacak niteliğe kavuşturulabilmelidir.

²⁰ Görür, Ümmügülüm. *Ortaokul Düzeyindeki Din Ahlak ve Değerler Alanındaki Seçmeli Derslerin Öğretmen-Öğrenci Görüşlerine Göre Program Açısından Değerlendirilmesi (Denizli Yatılı Bölge Ortaokulları Örneği)*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 56.

²¹ Gürer, & Keskiner, "Öğretmenlerin Görüşleri Doğrultusunda Din Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerine Dair Bir İnceleme", 252.

- Kitapların, 9. 10. 11. ve 12. sınıflara göre seri halinde 4 cilt kaynak kitap olacak şekilde hazırlanması öğrenciler için daha yararlı olabilir. Kitapların yılsonunda geri dönüşüm kutusu yerine öğrencilerin kitaplıklarında muhafazaya alacağı kaliteyi yakalamasına özen gösterilmelidir.
- Hz. Muhammed'in hayatı dersi bir geçme-kalma meselesine dönüştürülmeden değerlendirilmelidir. Dersin amacı Hz. Muhammed'in hayatını öğretmek, tanıtmak ve öğrencinin hayatında iz bırakmasını sağlamaktır. Not bu amaçlar arasında olmamalıdır. Ölçme değerlendirme hususunda yaşanan sorunun çözümü için sınav yerine performans değerlendirme sisteminin uygulanması seçmeli ders mantığına daha uygun görünmektedir.
- Kapsamlı değerlendirmelerin yapılabilmesi, alan uzmanları, öğretmen, öğrenci, eğitim yöneticisi ve veli görüşlerini inceleyen daha büyük örneklem grupları ile çalışılması derste yaşanan problemlerin en aza indirilip verimliliğinin artırılmasına yönelik adımların atılmasına ivme kazandıracaktır. Özellikle 2017'de Peygamberimizin Hayatı olarak ismi değiştirilen dersin revize edilen öğretim programı ile karşılaştırılmalı olarak inceleneceği yeni araştırmalar önem arz etmektedir.
- Bu derse girecek öğretmenlerin, ihtiyaç duyulan donanım ve yeterliliğe sahip olacak şekilde yetiştirilmesi yolunda, akademiye düşen görev, sorumluluk ve imkânların araştırıldığı çalışmaların yürütülmesi de araştırmamıza konu olan genelde din ahlak ve değerler alanı dersleri, özelde ise Hz. Muhammed'in hayatı dersinin öğrencilere ve topluma sunduğu bu önemli imkânın geleceğine yön verebilecektir.

KAYNAKÇA

Akgül, Şükriye. *Hz. Muhammed'in Hayatı Öğretim Programının Amaçlarının ve İçeriğinin Alan Uzmanı Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Bahçekapılı, Mehmet. *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri*, İstanbul: İlke Yayınları, 2013.

Baykara, Kevser. "İçeriğin ve Eğitim Durumlarının Düzenlenmesi", *Eğitimde Program Geliştirme*, Ed. Hasan Şeker, 163-183, Ankara: Anı Yayınları, 2012.

Çiftçi, Harun. *Ortaokul Din Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinin Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşleri İle Değerlendirilmesi*, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Demirel, Özcan. *Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya*, Ankara: PegemA Yayıncılık, 2013.

Eğitim Reformu Girişimi (ERG). "Temel Eğitimin Kademelendirilmesi Sürecinin İzlenmesi Raporu", Erişim 09 Temmuz 2018. <https://www.egitimreformuizlemegirisimi.org>

Görer, Ümmügülsüm. *Ortaokul Düzeyindeki Din Ahlak ve Değerler Alanındaki Seçmeli Derslerin Öğretmen-Öğrenci Görüşlerine Göre Program Açısından Değerlendirilmesi (Denizli Yatılı Bölge Ortaokulları Örneği)*, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Gündoğdu, Yunus Bahri. "Seçmeli Din Derslerini Tercih Eden Öğrencilerin Tercihlerini Etkileyen Faktörler (Ordu Örneği)". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 15/2 (2015), 121-155.

Gürer, Banu & Keskiner, Emine. "Öğretmenlerin Görüşleri Doğrultusunda Din Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerine Dair Bir İnceleme". *Route Educational and Social Science Journal* 8, (2016), 219-254.

Katipoğlu, İshak. *Liselerde (9. ve 10. Sınıf) Seçmeli Olarak Okutulan Hz. Muhammed'in Hayatı Dersinin Öğrenci ve Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi (Samsun Örneği)*, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Kaymakcan, Recep ve Ark. *Seçmeli Din Eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu*, İstanbul: DEM Yayınları. 2013.

Kotan, İlhami. *Ortaöğretimde Bazı Seçmeli Dini Derslere İlişkin Öğrenci Öğretmen ve Yönetici Görüşlerinin İncelenmesi*, Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Meydan, Hasan. "Din, Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinin Öğrenci Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 40 (2013), 219-250.

Meydan, Hasan. "Din Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinde Karşılaşılan Problemler (Öğretmen Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma)", *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 3 (2015), 673-694.

MEB. Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programının Ünite ve Konuları, Ankara: *Tebliğler Dergisi* 2571 (2005).

MEB. *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı*, Ankara: Devlet Kitapları, 2010.

MEB. *Ortaöğretim Hz. Muhammed'in Hayatı Dersi Öğretim Programı*, Ankara: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2012.

Resmi Gazete. *İlköğretim ve Eğitim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 6287*, 2012.

Uysal, Birgül. *Ortaokul Seçmeli Dersler Uygulamasının Okul Yöneticisi Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*, Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Yıldırım, Ali & Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018.

Yücel, Hasan Ali. *Türkiye'de Ortaöğretim*, İstanbul: Devlet Basımevi, 1938.